lid" — ütles tema — „peaksiwad kõik, kõrgemad ja madalamad — Jumala templid ja püha waimu koolid olema, aga ei mite kõrtsitubade sarnatsed paigad, kus tühja ilmliku õpetusi, wana jutusi ja regewärssi sarnatsid lugusi lastele õpetatakse, ja nõnda nende noored südame põllud umbrohuga täidetakse, et hiljemine parema seemnele idanemise maad enam ei leita." — Pikemalt rääkis tema, mis ta rahwa suust kuulnud, ehk ta kül ise weel seda ei sõuda uskuda, enne kui oma silmaga näha saab, et koolmeistril tahtmine olla ühte uut kooliraamatut laste käte lugeda anda, kus sees kõiksugust tühja ilmliku tarkust, ja tükalt kaa Kalewi poea lauludest seista. „Siin peab — lõpetas Mihkel jutu — unest ärkama ja wahele astuma, kelle käte kogukonna walitsus on antud, sest et meie muidu kui Soodoma ja Gomora rahwas hukatusesse lähäksime." — Peeter kuulas waikselt tema jutu ja lubas wiimaks ligemal pühapääwa õhtul koolmeistri ja kogukonna wolimehed oma juure kutsuda, palus Mihkli kaa senna tulla, kus asjalugu pidi järel kuulatud ja korrale seatud saama. Põllupap pidi sellega esiteks lepima, siiski näitas nende tänane lahkumine natuke külmem kui muidu, sest mehed — ehk nemad kül selle mõtele sõna ei annud — pidiwad teine teisest tunnistama: seda ei oleks ma temast mite uskunud. Mihkel pani imeks, et kogukonna wanem tema rasket kaebtust kerge õla peale tõstnud, Peeter mõtles jälle omas südames: nii lühikest oidu ei oleks ma ial oma langult otsinud.

Kui määratud pühapääwa õhtul kutsutud ja palutud wõõrad kõik Tammel koos oliwad, nimetas wallawanem lühidelt, mis asja pärast tema neid täna lasknud seie kutsuda, ja ütles siis koolmeistrile: „Teie üle, armas koolmeister, on minu ete kaebamist toodud, et teie koolis lastele mõnda õpetate, mis ei wanadele, weel wähem lastele kõlbab, waid wiimastel südamed ja hinged rikub." Koolmeister palus ligemat seletust, mispeale Põllupap nüüd kõik jälle pidi rääkima, mis ta mõne pääwa eest Peetrile kaebanud; lõpetates lisas ta weel juure, et koolis muud raamatud ei tohita laste käte lugeda anda kui katekismus, lauluraamat ja

piibli-lugemised. Et kõige raskem tük, mis Põllupap temale süüks arwanud, wana jutudes seisis sellepärast alustas koolmeister oma wabandamist nõnda: „Kõigel rahwa sugudel, nii kaugelt meie neid wanemist aegadest kunni meie päiwine tundma saime, on nende endised mälestused, mis kaugele wanema aea piirteni ulatawad ja kes teab kui mitme põlwe wältusel juba suust suhu päriti, enne kui neid hiljemine hakati üleskirjutama. Igal rahwal oli ükskord tema lapsepõlw, mis mõnel pikem, teisel lühem wältas. Mida pikemale aeg läks, enne kui rahwas oma mälestusi kirja hakas panema, seda wähem tohime meie loota, et esiwanemate suust tulnud mälestused muutmata jäiwad. Mõni tük algmisest jutust kadus tuulde, teised järgud astusiwad nende asemele, nõnda et mõne saea aasta pärast enam kerge ei olnud wahet teha: mis siin alguse töö ehk mis lisatük wõida olla. Meie Eestirahwa wanust wõime kirja tunnistuste jälgedel umbarwates rohkem tuhat aastaseks tunnistada, kus aearaamatude üleskirjutamised tõtelikult mõnda nendest nimetawad, mis siin ja seal warem meie rahwasse ehk wõiks puutuda, seisab udu sompus. Siiski tohime meie oma rahwa wanust palju kõrgemaks lugeda, nõnda et ehk juba 1000 aastat warem kui nimetatud kirjatunnistused ulatawad Soome ja Eestirahwa esiwanemad Asia ilmajaus elanud, enne kui nemad sealt pereka rahwa paksuse pärast wäljarändasid ja Kaukasuse mägede kaudu teed Eüropa wõtsiwad. Olgu nende wäljarändamise aeaga kuda tahes, misüle meie ial ehk selget otsust ei saa, siiski tohime meie arwamise wiisil nii palju kindlaks panna: et nende wanemad mälestused, mis ennemuiste jutudes elawad, pea aegu sinna piireni wõiwad ulatada, kus suguwanemate kätkid seisnud ja nende lapse põlw mööda läinud. Kõigest ennemuistesest jutu sõnumistest, kelle riismed meie päiwini ulatawad, tohiks Kalewipoea mälestus kõige wanem olla. Kui palju tema sees tõt, ehk kui palju selget luulemise sünnitust? kes seda wõib ütelda. Kas kuskil ühest nii märatuma wägewast mehest, kellest ennemuistene jut meile kuulutab, pisemat eesmärki maailmas leitud: seda ei ole tänapääwani weel kedagi wõinud tõeks teha. Siiski

Eesti-rahwa Kasuline Kalender 1869. lk. 30